

Scholte regens te noodzaken, de acten over te geven des kerkeraads, wat hij pertinent weigert, en om verder middelen in overeenstemming met het Prov. Collegie te beramen om de kerkvoogden te noodzaken tot overgave van kerk en fondsen. S. wil het uiterste afwachten en niet cederen, dan gelijk hij zich heeft uitgedrukt „voor geweld”. Zijne aankleving blijven even opgewonden door de hoop, dat de koning de tweede petitie gunstiger zal ontvangen.

Dit is reeds het 4e request aan den koning.

De drie eerste (van den kerkeraad, 2 Nov.; van Scholte, 5 Nov.; van den kerkeraad, Nov.) werden 27 Nov. afgewezen, en deze afwijzing in 't midden van December, toen Scholte in Groningen was, te Genderen ontvangen. Geheel buiten Scholte om heeft daarop de kerkeraad aanstonds een nieuw request opgezonden, dat „in Den Haag door Advokaat v. d. Kemp moet zijn gesteld” (Pape).

Zijn schrijven vervolgt:

„... wordt ook deze gedeclineerd, en moet men afstand doen van de goederen en bezittingen, dan zal de onsamenvangende boel weldra in duigen vallen. S. heeft aan den burgemeester van Doeveren om een attest van zedelijk gedrag gevraagd, deze heeft mij daarover geraadpleegd, dog ik heb hem gezegd, dat over in zijn plaats het ronduit weigeren zou aan een man, over wiens onrustig gedrag hij zelfs met den Gouverneur in correspondentie was; dat S. dit attest eens machtig geworden zijnde, het als een wapen tegen hem (Burgemeester) zelve zoude kunnen bezigen, dat hij er te Appingedam gebruik van zoude maken, enz. enz. Het attest is hem dan ook geweigerd, en bijaldien hij nu eens te Genderen, zooals zijn plan schijnt te zijn, zich wil vestigen, dan kan de burgemeester van Genderen hem eo titulo de inwoning weigeren.

Er is een tweede stukje van S. „De verdraagsaamheid des tegenwoordigen kerkbestuurs” bij Van Golydingen in het licht. Ik heb het even ingezien, en zijn geheele doel is, om in hetzelfde den lezer te doen gelooven, dat hij een martelaar der zuivere leer is!

Ik voeg hierbij confidentieel een missive van Prof. Clarisse, waarin mij een viertal kandidaten wordt opgegeven, ik ken er niemand van, dog hoop op 's mans aanwijzingen mij te kunnen verlaten. Mijne jongens zeggen mij, dat de eerstopgegevene Hiebbink een (hunne uitdrukking) ferme kerel is! — Moge hij ook de menschenkennis bezitten (zoo hij ooit, op het drielat benoemd, geligeerd mogt worden), welke te D. en G. zoo noodig is, — maar hierover nader, en zoo ik hoop, mondeling.

Ik zoude het tevergeefs ondernemen om U een schets te geven van den toeloop, dien de ellendige van Rhee te Veen heeft. Des morgens om half negen is de kerk te Veen reeds tot stikken toe vol, en dan omringen nog honderden de kerk. Uit alle oorden stroomt men naar hem toe, want dat is de ware Leeraar! Hoe kan het ook anders?

Een lid mijner gemeente, die zijn drie uren lange preek bijwoonde, hoorde hem l.l. Zondag zeggen: „De vreemdelingen die hier zijn, zullen de gemeente van Veen wel gelukkig achten dat zij zulk een getrouwen Leeraar heeft. Niet dat ik dit zeg tot eigen lof, Neen! — — dezelfde man verhaalde mij dat er in de kerk te Veen door de gruwzame voorstelling van dood en eeuwigheid zulk een snikken en huilen was, dat Van Rhee niet meer verstaan werd, en zig genoodzaakt vond een Psalm te laten zingen om de gemoederen enigszins tot bedaren te brengen! — Wie herinnert zig hierbij de beroeringen niet van 1747, '48 en '49? De hemel weet wat men nog door den verachtelijken mensch zal teweeg gebracht zien, want wij zijn eerst in het begin! Scholte is een verwaande dweeper, Van Rhee een vuige huichelaar, genen ontmoet men met medelijden, dezen met diepe verachting.

Van Rhee wil een kind niet doopen, welks ouders geen lidmaten zijn, en niet verkiezen een getuige mee te brengen. Ik ben deswege met hem in correspondentie; dog hij vindt de kracht zijner welgering in het opschrift „formulier om den doop te bedienen aan de kleine kinderen der geloovigen.” Dit woord geloovigen had hij in zijn missive 2 maal onderstreept.

Te Sprang is het vrij verre van in orde te zijn. (Daar stond nu neef Carel!) Kerkvoogden en notabelen hebben zig tegen de benoeming van ouderlingen en diakenen verklaard, als vijanden van de tegenwoordige orde. — Nieuwe bezigheden derhalve.

Te Besoyen heb ik gelukkig alles weder in esse gebracht (diaconie-zaken), maar die predikant Bolderman is omnium Halorum Halissimus.

Zoo UEd. kunt, informeer mij dan (si fas est), eens van den uitslag van het tweede Scholliamische Rekest. Men spreekt hier veel over zijn helpers Van der Kemp en Hogendorp, — wat er van zij weet ik niet.

Nog dit, bij de godsdienstoefening l.l. Zondag te Veen, die om half tien begint, was zooals ik schreef, de kerk ten half negen reeds opgepropt. Onder de tullooze schare bevond zig een man, wiens geest getuigde dat hier zijn plaats was om te spreken, hij verhef dan ook zijn stem, en oreerde met veel gebaar, door velen uitgelachen,

maar door de meesten aangehoord wordende. Een ander Paleoloog (een mij bekend doorbraaf en... stokstijf orthodox man) begreep dat dit oreeren hem niet voegde, en wilde hem daarover onderhouden; maar ja wel! de Redenaar liet zig niet van zijn stuk brengen en ging voort, tot zijn geest getuigde dat hij eindigen moest!

Van Rhee blijft druk met S. converseeren en heeft deze week weer bij hem gelogeerd. Hartroerend moet hij op de catechisatie de kinderen zelf over Scholte's ongeluk onderhouden, en hen tot tranen bewogen hebben. Openlijk heeft hij verklaard, dat er onder de kinderen te Veen onderscheidene gepredestineerd zijn ten eeuwigen leven! Ach Mijnheer Janssen! — welk een rust genoot de Classe van Heusden voorheen; en thans! Eén boos mensch heeft dit kwade zaad gezaaid!

De Hoogstregtzinnige Meerburg staat zkers in de schaduw bij Van Rhee, maar deze is ook zker meer bekeerd, en een grooter schreeuwer. Als hij gepredikt heeft, dan fladdert zijn bef als een natte lap hem om den heeschen gorgel, en het zweet gilst hem van het aangezicht. Sed hoe jam sat is.

Met hartelijke aanbeveling noem ik mij,

Uw Ed.Geb. d.willige vriend,

C. W. PAPE."

Deze Hiebbink, die van Prof. Clarisse o.m. dit loffelijk judicium kreeg, dat „hij behoort tot de (hetgeen meer zeldzaam is) in de Dogmatische Theologie best geoefenden”, zou benoemd zijn, indien men niet ter eldfer ure had ontdekt, dat hij... nog geen candidaat was!

De goede, verstrooide Professor verontschuldigt zich dan (23 Jan. '35) vanwege de „verwarring waarin mij de menigte aanzoecken brengt van oude en jonge proponenten [er liepen meer dan 200 werkloze candidaten rond!] nu om een getuig-schrift, dan om brieven van voorschrijving, dan weder om wat anders dat hen of aan een stand-plaats, of zelfs slechts aan een spreekbeurt helpen kan. Dat houdt niet op, maar vernieuwt zich bijna dagelijks en meer dan eenmaal per dag, en het wordt mij moeilijk te allen tijde mij te herinneren, wie eerst, wie later bij mij zich vervoegd heeft.” Candidatenmoed is niets nieuws onder de zon!

Pape stuurt des anderen daags nog een epistel achter zijn nieuwjaarswensch aan:

„Twee vragen van heterogenen inhoud ontvangt UEd. hier, op beide verlang ik dringend UEd.'s advies, en maak vrijmoedig gebruik van Uw „Wat zij te vragen hebt, vraag dat”.

„Dat nu wel geene de minste verschooning met Scholte en zijn bedrogen kerkeraad mag plaats grijpen, spreekt, dunkt mij, vanzelf. Ik zal dus Maandag te 's Bosch zijnde, allen, in naam van ons bestuur doen dagvaarden. Maar! mag het Bestuur die beleedigende uitdrukking „bedervers van zijn duurgelochte kerk” zoomaar goedschiks verdragen?

„Ik wil niet ontveinzen, dat mij de gal zweet, en dat de beoefening der zachmoedigheid een allermoste taak is. Ik refereer mij ten deze aan UEd. rijper en gewis koeler oordeel. Hard zal het echter vallen den hoon te verkroppen.

„Mijn oude vriend Junius van Hemert, die ik den 3den dezer breedvoerig van het een en ander schreef, en dat ik zijne betrekking tot den Heer De Clercq en Da Costa ken, doet mij de uitnodiging om eene historia facti te geven. Ik gevoel al het gewicht zijner redeneering, want S. verspreidt overal zijn schriftelijk vergift, en het tegengif wordt nergens gevonden. Hoe denkt UEd. van zijne opwekking om tegen S. te schrijven; met allen ernst zou ik mij op koele bedaardheid in het schrijven toelagen, opdat ook uit den loon van het wederkeurig schrijven de onbevange lezer kunne opmaken aan wiens zijde de geest der waarheid zich bevindt. Aan UEd. oordeel zal ik ook ten deze mij onderwerpen.

„Mogt UEd. met den heer van Hemert instemen, dan zal het mij aangenaam zijn, als scriba van UEd. daartoe uitgenoodigd te worden, en wel om deze reden: Van Spall heeft mij reeds een en andermaal het voorstel gedaan om gezamenlijk tegen S. te schrijven, dog ik heb hierin weinig zin, eensdeels omdat het schrijven over één onderwerp in compagnie mij minder bevalt, andersdeels omdat Van Spall's stijl, schrijfwijze en ideeën de mijne niet zijn; en 3e omdat ik, zelf schrijvende, mijn geschrijf liever, 1000 maal liever aan UEd. oordeel wil onderwerpen, dan aan dat van onzen Praeses.”

De „Adviseur van Eeredienst” raadt Pape (3 Jan. '35) om zich van „de lieve bijzondere van Scholte c.s.” niets aan te trekken, „dat stuk is zoo hatelijk en lomp als men het van dien dolleman kan verwachten, maar is geheel onwaardig, om zich boos over te maken.”

En 't eventueel geschrijfje? „Ik [Janssen] doe alle recht aan de goede bedoeling van dien braven, regt-Christelijk gezinden man [Junius van Hemert], maar deel niet in zijn gevoelen dat thans reeds op het geschrijf van den verwaanden Scholte zou moeten geantwoord worden, veel min dat het antwoord eenig legaal aanzien zoude dienen te hebben. [Vandaar, dat Van Spall later anoniem

schrijft!] Hij zeker zou zich verheugen, een penne-strijd te hebben opgewekt, welke zelden of nooit goed kan doen en hij ook niet waardig is. [Zoo wordt met hatend dedain een hoogst belangrijk debat ontweken.]... Ook de Heer van Pallandt acht het geheel ongeraden, thans in het publiek iets uit te geven. Er is al te veel reeds gedrukt, en meestal slechts nieuwe brandstof verschaft — Gij kent het spreekwoord: Waar een bije honig uitzuigt, zuigt de pad venijn uit!”

Is dit niet de vrees voor het „zwaard der waarheid”, dat Scholte hanteert? die vrees, welke Van Heusden uitsprak, en die Donker Curtius leidde tot het advies: Afzetten!

W.

K. B.

OPVOEDING EN ONDERWIS

Goede woorden.

De rede door Z.E. Minister Bolkestein onlangs op de jaarvergadering van den Vrijz. Dem. Bond gehouden, heeft wel algemeen de aandacht getrokken. In de Tweede Kamer heeft de Minister er zijn verwondering over uitgesproken, dat de gedachten, die hij toch ook wel vroeger had uitgesproken, nu tot bijval en tot tegenspraak uitlokten. Toch ligt dit nog al voor de hand. Wanneer de Minister spreekt over Onderwijsvernieuwing, die hij liever Onderwijsverbetering wilde noemen, spreekt het vanzelf, dat heel het land luistert. Vooral, wanneer daarin enkele uitdrukkingen voorkomen, die blijken geven van een enigszins andere opvatting, dan wij van de leden van den Vrijz. Dem. Bond gewoon zijn, dan spreekt het wel vanzelf, dat deze dingen en bij de voorstanders van het openbaar onderwijs en bij die van het bijzonder onderwijs in bespreking komen.

Bij een tweetal punten wil ik hier even stilstaan. De Minister heeft gezegd, dat men het openbaar onderwijs niet langer mag zien als een „overkoepeling” van de verschillende richtingen. Het is een eigen richting naast de Protestantisch-Christelijke en de Roomsche-Katholieke. Het spreekt wel vanzelf, dat dit woord bij de rasechte voorstanders van het zoogenaamd neutrale openbaar onderwijs groote ongerustheid en felle tegenspraak heeft uitgelokt. Heel juist werd het in „Het Onderwijs”, orgaan van de Vereeniging van hoofden van scholen in Nederland, uitgesproken, dat de Minister het beginsel der openbare school had losgelaten. Zonder twijfel heeft de Minister hier duidelijk uitgesproken, wat ook onzerzijds altijd beweerd is, dat een school voor alle kinderen een onmogelijkheid moet worden geacht in een land met zulk een gevarieerde bevolking als in ons land het geval is. Wat men de openbare school noemde en wat dan zou heeten de neutrale school, waarop klunderen van allerlei gezindten zouden kunnen gaan zonder schade voor de richting, die de ouders begeerden, is toch altijd de school voor een bepaalde richting geweest, al kon ze dan niet overal heeten „de sekte-school der modernen”. Het woord van den Minister brengt nu klaarheid in dezen. De openbare school vertegenwoordigt ook een bepaalde richting. Ze moet daarom een lang gehandhaafde pretentie laten varen en ze moet, naar het woord van den Minister, „een leven als gelijkgerechtigden en gelijkbegunstigden noodig en mogelijk achten.” Laten we nog maar even een oogenblik te doen hebben met die voorstanders van openbaar onderwijs, die het hebben moeten aanzien, dat wat ze noemden „hun” school, haar begeerde en bevoorrechte plaats langzamerhand heeft moeten afstaan en dat nu niemand minder dan de Minister van Onderwijs komt verklaren, dat in onzen tijd die school in principe niet te handhaven is. We zijn weer een stap genaderd in de richting, die wij aanduiden met de leuze: „De bijzondere school is de oplossing van den schoolstrijd”.

Zeer naar ons hart was ook, wat de redenaar zeide over de vrijheid. „Het onderwijs moet kunnen beschikken over een voldoende mate van vrijheid om, onder ernstig toezicht van de organen, die de staat hiervoor heeft, eigen nieuwe wegen te kunnen inslaan, die een bepaalde onderwijzer of leeraar, een bepaalde school, een bepaalde scholengroep, echt voor het onderwijs gewenscht acht. De vrijheid, die men eens aan Jan Ligthart toestond, zij een voorbeeld. De vooruitgang van het onderwijs hangt af van de mate van vrijheid, die men aan de levende krachten daarin wil geven. Wie het onderwijs lief heeft, moet ook de vrijheid daarvan voorstaan en de toekomst daaraan met gerustheid durven toevertrouwen. Men wekke in den onderwijzer elk ernstig bedoeld initiatief en reglementeere het niet dood.”

Men ziet het, wie in den laatste tijd wel eens de vrees heeft voelen opkomen, dat van de zijde van het rijkschooltoezicht allicht te veel zou kunnen worden voorgeschreven, vindt deze vrees niet gevoerd door den man, die aan het hoofd van dat toezicht staat. Hij is ten diepste overtuigd, dat alle verbetering moet komen door de spontane mede-